

KORONAVİRÜS ETKİLERİNİN MÜCBİR SEBEP AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Aralık 2019'da Çin'in Vuhan kentinde tespit edilen COVID-19 (Koronavirüs), kısa sürede ülkemiz dahil pek çok ülkeye yayılarak dünya geneline ulaşmıştır. Küresel olarak yaşanan bu olumsuz durum insan sağlığına karşı önemli bir tehdit oluşturmanın yanı sıra, beraberinde birtakım sosyal, ekonomik, ticari ve hukuki sorunları da getirmiştir.

Ülkemizde alınmakta olan önlemler/ getirilen kısıtlamalar dikkate alındığında, söz konusu ekonomik ve ticari sorunlar ile yakından bağlantılı olarak gündeme gelen önemli konulardan biri de koronavirüsün bir mücbir sebep hali olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği ve bu değerlendirmeye bağlı olarak sözleşmesel edimlerin ifası üzerindeki etkisinin nasıl olacağına ilişkindir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, tanımı mevzuatta açıkça yer almayan ve fakat Yargıtay içtihatları ve öğreti ile şekillenen mücbir sebep kavramı, sözleşmenin yapıldığı sırada önceden dikkate alınması ve bunun sonucu olarak önüne geçilmesi olanaksız olan ve dış etkilerden kaynaklanan olaylar olarak tanımlanabilmektedir. Bu kapsamda mücbir sebebin birtakım ana unsurları olduğundan bahsedilebilir; bunlar (i) mücbir sebebin, mücbir sebebi öne süren taraftan kaynaklanan bir kusurdan ileri gelmemiş ve kontrolü dışında gerçekleşmiş olması, (ii) mücbir sebep halinin tahmin edilemez olması ve (iii) tüm önlemler alınmasına rağmen mücbir sebep haline karşı koymanın imkânsız olmasıdır. Bunların yanı sıra, Yargıtay'ın, mücbir sebep oluşturduğu iddia edilen olayın ülke genelinde etkili olup olmadığı, benzer hukuki ilişkilere etkisi ve tarafların tacir olup olmadığı gibi kriterleri de değerlendirdiği görülmektedir.

Somut olarak belirtmek gerekir ise, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 27.06.2018 tarihinde verdiği 2017/1190 Esas ve 2018/1259 Karar sayılı kararında mücbir sebep; "...*sorumlu veya borçlunun faaliyet ve işletmesi dışında meydana gelen, genel bir davranış normunun veya borcun ihlâline mutlak ve kaçınılmaz bir şekilde yol açan, öngörülmesi ve karşı konulması mümkün olmayan olağanüstü bir olaydır.*" şeklinde tanımlanarak deprem, sel, yangın, salgın hastalık gibi olayların mücbir sayılacağı belirtilmiştir.

Hemen belirtmek gerekir ki, herhangi bir somut olay özelinde koronavirüs kaynaklı bir uyuşmazlık bilindiği kadarıyla henüz bir yargı yoluna taşınmamış ve dolayısıyla koronavirüsü etkilerinin mücbir sebep olarak nitelendirilmesine ilişkin bir karara rastlanmamıştır. Bununla birlikte, Yargıtay'ın yukarıdaki somut ifadeleri ve öğretide kabul edilen tanımlar ışığında, koronavirüsünün dünya genelinde hızla yayılan ve ciddi/ kapsamlı tedbirlerin alınmaya başlandığı bir hastalık olduğu göz önüne alındığında, bir salgın hastalık olarak mücbir sebep kapsamında değerlendirilebilmesi mümkün görünmektedir.

Bu kapsamda, mücbir sebep etkilerinin mevcut ticari ilişkiler bakımından değerlendirilmesi ve kurulması planlanan sözleşmelerde yer verilebilecek düzenlemeler hakkında öneriler örnekler ile birlikte aşağıdaki başlıklar altında yer almaktadır.

(i) Mevcut ticari ilişkiler bakımından değerlendirmeler

Öncelikle belirtmek gerekir ki, taraflar arasında kurulu ticari ilişki çerçevesinde yazılı bir sözleşme bulunmaması veya yazılı bir sözleşme bulunmasına rağmen bu sözleşmede mücbir sebeplere ilişkin bir düzenlemenin yer almaması halinde dahi, bir mücbir sebep gerçekleşmiş ise bu mücbir sebebe bağlı hukuki sonuçlar taraflar bakımından uygulanabilecektir.

Bu durumda, taraflarca mücbir sebeplere ilişkin bir düzenleme kararlaştırılıp kararlaştırılmadığına bakılmaksızın, bir mücbir sebep halinin gerçekleşmesi halinde, kural olarak taraflardan hiçbiri üstlendiği edimlerden herhangi birini, mücbir sebep dolayısıyla ifa edememesi veya ifa etmekte gecikmesi neticesinde, diğer tarafa karşı bu edimini ifa edememesinden veya ifa etmekte gecikmesinden dolayı sorumlu olmayacaktır.

Bununla birlikte, önemle vurgulamak gerekir ki, bir mücbir sebep halinin gerçekleşmesi her zaman başlı başına bu sonucu doğurmayacaktır. Zira, mücbir sebebin gerçekleşmesi ile üstlenilen edimin yerine getirilememesi arasında uygun bir nedensellik bağının olması her durumda gerekmektedir. Bu kapsamda, nedensellik bağı, edimin yerine getirilmesi kabiliyetinin mücbir sebep dolayısıyla bozulmuş/ yerine getirilemez hale gelmiş olmasını ifade etmektedir. Öte yandan, nedensellik bağının, mücbir sebebe maruz kalan tarafça ispatlanması gerekmektedir.

Örneğin, bir satış sözleşmesinde, koronavirüs etkileri nedeniyle satıcının veya üretici şirketin işletmesinde, üretim bandında yaşanan sıkıntılar veya gümrükte meydana gelebilecek gecikmeler nedeniyle teslim etme taahhüdü altına girdiği ürünün tesliminde gecikmesi ihtimali oldukça yüksektir. Bu durumda, yaşanan gecikmenin koronavirüs etkilerinden kaynaklandığını ispat ettiği sürece edimini ifa edememesinden veya edimini ifa etmekte gecikmesinden dolayı sözleşmesel bir sorumluluğunu doğmamalıdır.

Yukarıdaki paragrafta yer alan örnek alıcı bakımından incelendiğinde, alıcının koronavirüs etkileri nedeniyle satış bedelini ifa etmeyeceğini veya ifa etmekte gecikeceğini ileri sürmesi para borcunun niteliği dikkate alındığında daha dikkatli değerlendirilmelidir. Zira alıcı, koronavirüs etkileri görülmekte olsa dahi para borcunu ödeme olanağına her zaman sahiptir, dolayısıyla koronavirüs etkileri ile üstlenilen para borcunun yerine getirilmemesi arasında uygun bir nedensellik bağının olduğunun ispatı daha zor hale gelmektedir. Bu durumda, örneğin alıcının koronavirüs etkileri nedeniyle bankaların belirli bir süre boyunca kapalı olduğunu ispatlaması halinde, bankaların kapalı olduğu süre boyunca ödeme edimini geciktirebileceği kabul edilebilmelidir.

Başka bir örnek vermek gerekir ise, koronavirüs etkileri nedeniyle ifası kişiye bağlı edimlerin, seyahat engeli nedeniyle gerçekleştirilememesi halinde, mücbir sebebe maruz kalan tarafın edimini ifa edememesinden veya edimini ifa etmekte gecikmesinden dolayı sözleşmesel bir sorumluluğunu doğmayacağı kabul edilmelidir.

2

Elbette bu kapsamda bir değerlendirme yaparken, koronavirüsün ne kadar etki yarattığı ve koronavirüsünden etkilenen coğrafyadaki mevcut ticari faaliyetlerin durma noktasına gelip gelmediğine de bakılmalıdır.

Sonuç olarak vurgulamak gerekir ki, koronavirüs etkilerinin mücbir sebep olarak kabul edilmesi halinde, mücbir sebep hali ile taraflarca üstlenilen edim arasında uygun bir nedensellik bağı olup olmadığı, ticari ilişkinin niteliği, tarafların mücbir sebepten etkilenip etkilenmediği, etkilendi ise ne ölçüde etkilendiği, tarafların edimlerinin niteliği, edimlere ilişkin vadeler ve vadelerin başlangıç tarihleri dahil tüm ticari şartlar dikkate alınarak, her bir somut ticari ilişki özelinde ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Zira, burada sayılanlar dahil çeşitli unsurlar dikkate alındığında koronavirüsün her sözleşmeye etkisi aynı oranda olmayacaktır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, mücbir sebep hallerinin varlığı halinde sözleşmenin feshi/ sözleşmeden dönme hakkının kullanılması da aynı şekilde her somut ticari ilişki özelinde incelenmeye muhtaçtır.

(ii) Kurulması planlanan ticari ilişkiler bakımından değerlendirmeler

Kurulması planlanan ticari ilişkiler kapsamında imzalanacak sözleşmelerde ise, düzenlemelerin koronavirüs etkilerini dikkate alarak kaleme alınması yerinde olacaktır. Zira, yukarıda sayılan mücbir sebep unsurlarından “mücbir sebep halinin tahmin edilemez olması” unsuru ortadan kalkmış olacaktır. Bu kapsamda örneğin, sözleşmelerde ilgili edimin niteliğine bağlı olarak ifa edileceği sürelerin kesin olarak belirlenmesinden kaçılması ve belirtilen bu sürelerin tahmini olduğu, salgın hastalık gibi mücbir sebep halleri nedeniyle bu sürelerin uzayabileceği belirtilebilir. Yine benzer şekilde, salgın hastalık gibi mücbir sebep halleri nedeniyle taraflardan birinin edimini zamanında ifa edememesinin diğer taraf için haklı nedenle derhal sözleşmeyi feshetme/ sözleşmeden dönme hakkı vermeyeceği açıkça ifade edilebilir; bununla birlikte taraflar böyle bir düzenlemenin sözleşmede yer alması konusunda mutabakat

sağlayamaz ise, bu kez azami bir süre öngörülerek mücbir sebep halinin belirlenen bu süreyi aşması halinde, sözleşmenin taraflardan herhangi birinin yazılı bildirimini ile sona erdirileceği öngörülebilmelidir.

Konuya ilişkin detaylı bilgi için, bize her zaman ulaşip danışabilirsiniz.
